

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

SIMPOZIONUL NAȚIONAL „CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU” EDIȚIA I

(Tîrgu Mureș, 20-23 octombrie 2016)

FILOSOFIE, PSIHLOGIE ȘI CULTURĂ ÎN ORIZONTUL *PERSONALISMULUI ENERGETIC*

ALEXANDRU BOBOC

1. Ediția I a Simpozionului Național „Constantin Rădulescu-Motru” a avut loc în perioada 20-23 octombrie 2016 la Târgu-Mureș, fiind organizată de Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române, și Institutul de Cercetări socio-umane „Gheorghe Șincai” Tg. Mureș, cu sprijinul Primăriei Municipiului Târgu-Mureș, al Societății Scriitorilor Mureșeni, Editura Ardealul și Universitatea „Petru Maior”, Facultatea de Științe și Litere Tîrgu-Mureș.

Cu o participare impresionantă atât prin amploarea și diversitatea comunicărilor, cât și prin aportul specialiștilor, cercetători și cadre didactice, și a unui public larg (studenți și cadre didactice din localitate) *prima ediție* a Simpozionului Național „Constantin Rădulescu-Motru” a constituit cadrul adecvat, prielnic unei dezbateri teoretico-metodologice privind opera și viața marelui psiholog, filosof, om de cultură, care, prin scrieri și publicații, prin înființarea de reviste și asociații de cultură, a avut rolul principal în afirmarea modernității în cultura română de la finele secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea.

Gânditor cu formație enciclopedică, savant și remarcabil dascăl și promotor al noului în învățământ și educație, *Constantin Rădulescu-Motru* (n. 2.02.1968 – m. 6.03.1957) rămâne una dintre personalitățile de prim rang în istoria României moderne. Continuând opera marilor noștri cărturari spre promovarea și afirmarea valorilor culturii naționale, autorul „Personalismului energetic” (scrierea care centrează întreaga gândire constructivă a lui Rădulescu-Motru) ajunge la o împlinire teoretică ce prețuiește totodată faptul pozitiv și exigențele rațiunii, continuând îndemnul criticismului kantian spre echilibru și armonizare a domeniilor creației umane, cu scop de a da un fundament dezvoltărilor teoretice și practicii științifice,

Cercetări filosofico-psiologice, anul VIII, nr. 2, p. 215-220, București, 2016

care să constituie în același timp calea unei concepții activiste, finalizată într-o teorie a vocației, „cu rol hotărâtor în cultura popoarelor”.

În acest sens pledează înseși scrierile sale, dintre care amintim: *Problemele psihologiei* (1898); *Rolul social al filosofiei* (1899); *Știință și energie* (1902); *Cultura română și politicianismul* (1904); *Puterea sufletească* (1908); *Elemente de metafizică* (1912); *Curs de psihologie* (1923); *Țărănismul. Un suflet și o politică* (1924); *Personalismul energetic* (1927); *Elemente de metafizică, pe baza filosofiei kantiene* (1928); *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor* (1923); *Elemente de psihologie* (Lecțiuni pentru școlile secundare, 1935); *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități* (1936); *Psihologia poporului român* (1937); *Timp și destin* (1940); *Etnicul românesc. Comunitate de origine, limbă și destin* (1942); *Lecții de logică. Logica genetică* (1943); *Rolul educativ al filosofiei* (1944); *Morala personalismului energetic* (1946); *Materialismul și personalismul în filosofie* (1947); *I.P. Pavlov și problema metodei experimentale în psihologie* (1956)*.

2. Conceput ca o primă manifestare în cadrul unui program mai larg, menit studierii și valorificării operei lui Rădulescu-Motru și, totodată, preluării și integrării în reconstrucția filosofică modernă și în cercetarea științifică din zilele noastre, simpozionul a prilejuit un efectiv schimb de experiență în cercetarea operei teoretice și practice a ilustrului psiholog și om de cultură, relevând contribuțiile sale în domeniile fundamentale ale creației teoretice și ale cercetării, ale instrucției și educației. Programul simpozionului s-a desfășurat în trei zile (prima fiind cea a sosirii participanților), debutând, în a doua zi cu alocuțiunile de deschidere ale gazdelor și cu comunicările: *Opera lui C. Rădulescu-Motru, stadiul actual al cercetării și proiectul cercetărilor viitoare* (acad. Alexandru Surdu); *Psihologie și filosofie în opera lui Rădulescu-Motru* (acad. Alexandru Boboc). În continuare a fost lansată ediția definitivă a scrierii *Personalismul energetic* (sub îngrijirea acad. Gheorghe Vlăduțescu și Eugeniu Nistor), după care au urmat comunicări și discuții (moderator acad. Alexandru Surdu).

Pentru relevarea problematicii și a demersurilor de abordare menționăm titlurile: *Structura sistematică a personalismului energetic* (acad. Alexandru Surdu); *Politicianismul la români sau despre actualitatea gândirii lui C. Rădulescu-Motru* (Florea Lucaci); *Ideea de sistem filosofic în gândirea românească. Cu privire specială la C. Rădulescu-Motru* (Vasile Muscă); *Manipularea între convingerea logică și propagandă culturală la C. Rădulescu-Motru* (Gheorghe Clitan); *Despre metafora conștiinței-oglină* (Mona Mamulea); *Mihail Eminescu, românul absolut necunoscut* (Ion Filipciuc); *Despre moralitatea poporului român în viziunea lui C. Rădulescu-Motru* (Claudiu Baciuc); *Construcții identitare ale tinerilor în spațiul transilvănean* (Ruxandra Gherghinescu și Constantin Edmond Cracsner); *Psihologie și energie*

* Editate și în reluare (în timpul vieții autorului și după aceea – a se vedea: C. Rădulescu-Motru, *Bibliografie*, volum întocmit de M. Diaconu, 2000; C. Rădulescu-Motru, *Filosofia în România Veche*, ed. A. Michiduță, 2008), scrierile capătă unele clarificări (chiar întregiri) prin volumele sub titlul „Revizuirii și Adăugiri” (1943-1952).

spirituală în Personalismul energetic (Mihai Popa); *Profilurile psihologice ale lui C. Rădulescu-Motru* (Dragoș Popescu); *Premise metafizice ale psihologiei poporului român* (Ștefan-Dominic Georgescu); *Este posibilă o psihologie a poporului român?* (Marius Dobre); *Logica genetică a lui C-tin Rădulescu-Motru* (Victor Emanuel Gica), *Conceptul de axiomă în ... Analitica transcendențială* (Marius Drăghici).

În jurul problemelor abordate în referate s-au purtat largi dezbateri, în cadrul cărora s-a remarcat preocuparea pentru a înțelege fondul fiecărui domeniu în care gânditorul a înscris contribuții, cât și modul în care se poate releva, în studiu comparat, valoarea acestor contribuții. De o mai atentă abordare s-a bucurat problematica metodologică, concret aici subliniindu-se necesitatea de a cerceta lucrările în funcție de contextul istoric în care au fost gândite și publicate, căci Rădulescu-Motru a fost un om activ publicistic și politic, punând în prim plan interesul cultural.

Ziua a treia a fost dominată de interesul participanților pentru psihologie (atât teoretică, cât și aplicată) și totodată de interacțiunea cu problemele sociale. Raportarea acestora la viața lui Rădulescu-Motru și epoca lui a prilejuit precizări din partea acad. Alexandru Surdu, în multe incursiuni în tradițiile gândirii românești și universale, precum și în sfera unor tendințe actuale discutabile, ale cercetării și ale atitudinii în viața culturală de la noi.

Comunicările (și discuțiile aproape după fiecare comunicare) s-au referit la următoarele teme: *C. Rădulescu-Motru și W. Wundt despre sinteza creatoare în viața psihică* (acad. Alexandru Boboc); *Despre psihologia poporului român. Dezbateri vechi și noi* (Ioan Biriș); *Sufletul românesc și metanoia universului* (Mihai D. Vasile); *Metoda aferezei în schizanaliză* (Oana Vasilescu); *Nedesăvârșire culturală și politicianism* (Henrieta Anișoara Șerban); *Psihologia și studiul originii operațiilor logice* (Titus Lateș); *Vocația individuală și destinul comunitar. Elemente de etnopsihologie în opera lui C. Rădulescu-Motru* (Daniel Cojanu); *Conservatorismul ca element de susținere a românismului lui C. Rădulescu-Motru* (Adrian Mircea Dobre); *Natura, cultura și comportamentul uman* (Sergiu Bălan); *Personalism, energetism, vocație* (Eugeniu Nistor); *C. Rădulescu-Motru – promotor al abordărilor sincrone în primul curs autohton de psihologie* (dr. Mihai Ardelean).

Această din urmă comunicare a prilejuit o largă dezbateră despre raporturile dintre psihologia individuală și psihologia socială, pe baza lucrărilor lui W. Wundt și C. Rădulescu-Motru precizându-se în ce sens trebuie să înțelegem celebra „Völkerpsychologie” pentru a evita căderea într-o caracterologie generală negativă și tendențioasă a „sufletului poporului”.

O largă dezbateră s-a axat pe acest *Curs de psihologie*, în care autorul se dovedește în plină actualitate (a vremii), ca informație și ca mod de tratare. S-au făcut comparații cu psihologia lui Wundt și s-a vorbit despre laboratorul de psihologie experimentală de la Universitatea din București, laborator întemeiat de Rădulescu-Motru și continuat de urmași (îndeosebi prof. Gh. Zapan), în perioada în care domina orientare pavlovistă, subliniindu-se și latura pozitivă (Pavlov a fost totuși, un mare psiholog) și locul psihologiei aplicate (industrială, pedagogică, psihologia muncii), preluată și experimentată de buni specialiști.

3. În acest cadru s-a vorbit și de rolul profesorului Mihai Ralea, care a predat psihologie în spiritul vremii, ilustrând însă constructiv și nuanțat domenii ca estetica, antropologia, filosofia culturii. Cu referiri la viața și soarta marelui om de cultură după 1944 (din documente și relatări ale unor personalități din epocă) s-a convenit să dăm publicității integral Cuvântul acad. Mihai Ralea la înmormântarea lui C. Rădulescu-Motru la 8 martie 1957 (publicat în „Contemporanul” nr. 10 (544), vineri 8 martie 1957, p. 7):

C. Rădulescu-Motru

A plecat dintre noi, la o vârstă înaintată, profesorul nostru, al generației mele, C. Rădulescu-Motru. Se apropia de al nouălea deceniu, conștient, nealterat de povara anilor, cititor asiduu și plin de curiozitate pentru ultimele achiziții ale științei. Aceasta a fost, poate, însușirea lui primordială: gustul pentru noutate, contactul permanent cu cele mai recente producții ale spiritului uman.

În lunga sa carieră de profesor și publicist, el a deschis o largă comprehensiune pentru curentele noi ale psihologiei și filosofiei, a manifestat o largă înțelegere pentru inedit, ținându-și la curent pînă la urmă elevii și cititorii săi cu un spirit mereu modern. Rădulescu-Motru s-a așezat de partea descoperirilor proaspete pe care și le-a însușit și pe care le-a difuzat. La cursurile sale, studenții nu puteau ignora nimic din ceea ce se producea fecund și interesant în câmpul disciplinei pe care o reprezenta. Spiritul său era nobil și în perpetuă frământare. Astfel, el a fost printre primii care, încă de acum 30-40 de ani, au făcut cunoscute în țara noastră descoperirile geniale ale lui Pavlov. Acum, în ultimii ani, el a publicat în „Revista de Psihologie” un articol plin de înțelegere închinat învătăturii pavloviene. Până la adânci bătrânețe, n-a încetat să cugete și să-și pună probleme, să se adapteze spiritual, pe cât îi permitea vârsta, tendințelor epocii contemporane. Celor care îl mai vizitau în ultimii ani le-a împărtășit adesea adâncirea textelor din Hegel, prin care năzuise să ajungă la Karl Marx.

L-am văzut alaltăieri: intrase aproape în agonie. Printre ultimele cuvinte, pe care mi le-a spus și mie și lui Tudor Vianu au fost acestea: „Să spuneți că n-am fost niciodată spiritualist. Am fost un scientist, și prin urmare un materialist”.

Aceasta dovedește substanța intelectuală a omului care aproape intrat în comă, în vecinătatea morții, putea fi încă preocupat de probleme exclusiv filosofice. Deși în fața morții, se frământa încă de sensul care trebuia să-i lămurească atitudinea lui în concepția de viață.

C. Rădulescu-Motru a trăit prin și pentru intelectualitate. Nu l-am auzit în ultimii ani, deși sărac și slăbit de bătrânețe, plângându-se de insuficiențele sale biologice. Conversația cu el era orientată și întreținută numai de problemele de conștiință și rațiune care se pun adevăraților cărturari.

O a doua caracteristică a fostului nostru profesor a fost marea lui omenie și bunătate.

A ajutat material și moral pe oricine i-a bătut la ușă.

A figurat ca martor binevoitor în procesele intentate comunistilor, a scris prefete și recomandări ale tipăriturilor acestora. Studenții săraci, fără excepție, au primit de la acest om modest și patern totdeauna ajutorul său direct, intervenția sa la autorități, sfaturile și îndemnul său. Și-a donat biblioteca sa, strânsă cu grijă și nevoi, Seminarului de psihologie.

Labilitatea lui sufletească l-a făcut, desigur, să îmbrățișeze adesea în sistemul său filosofic poziții eclectică sau idealiste. Filosofia sa într-o anumită măsură e legată de individualismul kantian. Multe din argumentațiile sale apar azi confuze ori dezorientate.

Trebuie desprinse însă două aspecte pozitive ale operei sale. În primul rând, preocuparea tipologică a personalității pe care, în ultimul timp, el o asimila „stereotipului dinamic” pavlovian și preocupărilor de stabilire a diferitelor tipuri ale activității nervoase superioare fundamentate de marele fiziolog rus.

Fără îndoială însă că speculațiile sale din perioada de tinerețe asupra „vocației”, asupra „personalismului”, considerat după Ostwald ca „energetic”, o serie de considerente psihologico-etice, puteau chiar, fără voia lui, să devieze în naționalism și șovinism.

Când se va scrie asupra valorii activității lui științifice, se vor putea preciza abaterile lui ideologice și filosofice.

C. Rădulescu-Motru rămâne însă primul inițiator al „psihologiei experimentale”, al primului laborator de cercetări științifice în domeniul psihologiei în țara noastră. Manualul său de Psihologie, plin uneori de ezitări și abateri idealiste, e orientat în linii largi pe o bază științifică. A fost, până la urmă, cum îi plăcea să sublinieze, un scientist, un admirator al disciplinelor exacte.

După 1944, bătrân și obosit el n-a mai putut da un ajutor substanțial tendințelor noastre de construire a socialismului. Dar nici nu se poate spune că a fost un „rezervat”, în nici un caz ostil, absurd ori neînțelegător. Apreciind toate acestea, regimul nostru i-a oferit o îndulcire a mizeriilor trupului, legate de vârsta sa înaintată, oferindu-i o pensie de merit personal. „Institutul de Psihologie” l-a avut printre colaboratorii săi, ascultându-i adeseori părerile.

Coboară astfel în neființă un exemplar original al intelectualilor de tip vechi, care în epoca ultimilor ani s-a comportat loial, deschis la transformări și doritor de a ajuta opera cea mare care se înfiripă sub ochii noștri, cu ce mai putea el să dea.

Noi, foștii săi elevi, îi vom păstra o demnă și înduioșată amintire.

Interesant că, în raport cu unele aprecieri din Necrolog, comunicatul *Agerpres* (apărut în „Scânteia”, 9 martie 1957, p. 3) este mai nuanțat, mai obiectiv:

Prof. C. Rădulescu-Motru

La 6 martie a. c. a încetat din viață C. Rădulescu-Motru, fost profesor de psihologie al Universității din București, fost membru și președinte al Academiei Române și una din personalitățile culturale de seamă ale țării noastre.

C. Rădulescu-Motru s-a născut la 2 februarie 1868 în comuna Butoiești, din județul Mehedinți. Tatăl său Radu Popescu a fost secretarul primului profesor de filosofie în școlile românești, cunoscutul cărturar Eufrosin Poteca. Bunicul său după tată era originar din Cărbunești (Gorj) și ca tânăr a făcut parte din oastea lui Tudor Vladimirescu, pe care l-a însoțit în marșul său spre București.

C. Rădulescu a făcut clasele primare în satul natal. Liceul îl urmează la Craiova și universitatea la București, obținând licența în filosofie și licența în drept. În 1889 își continuă studiile la Paris, iar în 1890 pleacă în Germania, la Leipzig, unde studiază trei ani în Institutul de psihologie al lui W. Wundt, obținând doctoratul în 1893.

Întorcându-se în țară, este numit bibliotecar la Biblioteca Universității, post în care funcționează până în 1898. În această perioadă începe și activitatea sa științifică și filosofică, publicând „Problemele psihologiei”. „Rolul social al filosofiei”. În 1897 C. Rădulescu-Motru este numit conferențiar de istoria filosofiei antice și de estetică la Facultatea de litere din București și astfel începe activitatea sa didactică, care a durat aproape o jumătate de secol.

Ca profesor de psihologie C. Rădulescu-Motru întemeiază primul laborator de psihologie din țara noastră, îndrumând cercetările pe calea unei psihologii experimentale. El este autorul a numeroase lucrări de psihologie, de filosofie și logică, întemeietorul Noii Reviste Române, care a apărut timp de câteva decenii și al „studiilor filosofice”, transformată apoi în „Revista de filozofie”. C. Rădulescu-Motru a întemeiat în 1910 Societatea de Studii Filosofice devenită mai târziu Societatea Română de Filosofie.

În ultimul deceniu C. Rădulescu-Motru a început să prețuiască metoda reflexelor condiționate, învățătura lui I. P. Pavlov, pe care o considera o metodă valoroasă pentru construirea unei psihologii științifice. Ultimul său articol, publicat în „Revista de psihologie” (1956) tratează despre învățătura pavlovistă ca singură metodă științifică a cercetării psihologice.

Cu C. Rădulescu-Motru dispărea unul din colaboratorii de seamă ai Institutului de psihologie al Academiei R.P. Române, pasionat om de știință, care și-a pus toată erudiția în slujba dezvoltării științei psihologice în România.

Ceremonia funebră va avea loc la Cimitirul Bellu, vineri 8 martie la orele 16.

(Agerpres)

4. După toate acestea, cititorul poate să judece și să aprecieze, ceea ce se spunea *atunci* și ceea ce se încearcă și se intenționează *astăzi*, urmând nu numai exigențele timpului nostru, ci și mărturisirile (cu profil de testament, cumva) marelui om de cultură, care nu s-a resemnat sub vitregia vremurilor, păstrându-și speranța într-un viitor pe care l-a gândit mereu sub semnul valorilor și al vocației. „Peste 50 de ani, nu mai târziu – nota Rădulescu-Motru la 3 februarie 1946 – cele publicate sau crezute de mine și de oamenii din timpul meu vor deștepta din nou interesul publicului românesc... Și atunci, când publicul românesc va respira din nou, într-o dimineață senină, va răsări în el dorința de a continua acele începute de noi și mă va citi cu aceeași bunăvoință cu care am fost citit în cursul vieții mele, timp de 40 de ani. Atunci vocația mea pe pământ va fi îndeplinită”. Orice comentariu ar fi aici de prisos!